

Az olvasók ízléséről

1.

Ahány könyvtárost Budapesten megkérdeztem, hogy könyvtárában milyen könyveket olvasnak, hosszabb-rövidebb töprengés után majdnem mindegyik azt válaszolta:

— Minden jó könyv forog.

Arra a kérdésre, hogy mit érthetünk jó könyvön, általában az volt a válasz:

— Ami érdekes és szép.

Am akármilyen kezdetlegesen hangzik ez a megállapítás és bármennyire általános jellegű, mégis azt kell mondanunk, hogy az olvasók is és a könyvtárosok is a lényegre tapintottak.

Mi az »érdekes« és mi a »szép«?

Olyan kérdések ezek, amelyekre csupán terjedelmesebb esztétikai cikkben lehetne válaszolni. Am tömören megfogalmazhatjuk, hogy eszerint jó könyv az, amelyben élénken pergő, változatos cselekmény van és ez a cselekmény élvezetes nyelven, hiteles, mély társadalom-és jellembrázolással elevenedik meg. És valóban; ha megvizsgáljuk könyvtáraink forgalmát, azt tapasztaljuk, hogy a »Karenina Anna« éppen úgy állandóan kézben van, mint a »Három nemzedék«, vagy a »Csendes Don«, vagy a »Doktor Arrowsmith«, az »Ivan Ivanovics«, a »Zord folyó«, a »Martin Chuzzlewit«, — Jókairól, Mikszáthról, Móriczról és még tíz-húsz klasszikus író műveiről nem is beszélve. Lehet, hogy egyesek inkább olvasnak nyugati és szovjet regényt, lehet, hogy mások inkább olvasnak magyart, mint külföldi irodalmat, lehet, hogy ismét mások szívesebben olvassák az orosz, mint a magyar irodalmat, de általában a »jó regények« — akár szovjet, akár nyugati, akár magyar könyv legyen az, — egyaránt keresettek és olvasottak. Az egyik budapesti üzemi könyvtárban 1951. óta Móricz Erdélyét 30, Veres Három nemzedékét 28, Karenina Annát 39, Sándor Mátyást 33, a Feletetet 35, Lewis Főutcáját 32, a Csendes Dont 32, a Hetedik keresztet 33 esetben kölcsönözték. A kép tehát valóban változatos.

Nagy általánosságban ez a helyzet, de ha ennyivel megelégednénk, ez azt jelentené, hogy pontot tehetünk könyvtári munkánk végére. Nekünk, könyvtárosoknak a felszín alá, a mélyre kell hatolnunk a tudatos, jó munka érdekében.

2.

Régi és elemi igazság, hogy az emberek elsősorban az érdekesség miatt olvasnak regényeket (a szó minden magyarozattól

mentes, eredeti értelmében). Az olvasók érdekes, izgalmas, lebilincselő történeteket szeretnek. Természetesen az érdekesség fogalma a fejlett ízlésű olvasóknál rendkívül sok árnyalatúvá válik, de a kezdő olvasó a magávalragadóan izgalmas cselekmény miatt veszi kezébe a könyvet. A gyermek például a mesében, a kamasz fiú a partizántörténetekben, a serdülő lány a szerelmi mozzanatokban keresi elsősorban az érdekességet. Am a kíváncsisággal együtt mindjárt jelentkezik egy másik is, mégpedig az, hogy az érdekesség — szép legyen, azaz az igazság, a jóság, a becsületesség, a bátorság, a hűség, a tiszta szerelem győzzön.

Minél többet olvas aztán valaki, akként nőnek igényei is. A fejlettebb olvasónak már nem mindegy, hogy az érdekes történet csupán kieszelt-e (mint például a cowboy-könyvéké), vagy pedig magában hordozza a való élet elemeit. Érdekes történetet akar olvasni, de olyat, amelyben felismeri a társadalom valószínűségű életének körvonalait, vagy a valószínűságot egészen. Továbbfejlődve az olvasó a lebilincselő történeten túl a mult társadalmának életét (történelmi regény), vagy idegen népek életmódját (külföldi regény) is meg akarja ismerni. Innen már csak egy lépcsőfok addig, hogy az olvasó a mindenkori társadalom osztályviszonyainak hű ábrázolását, vagy éppenséggel a mindenkori társadalom osztályharcainak megelevenítését is számonkérje az írótól. Végezetül: az igényes olvasónak már az sem mindegy, hogy milyen módon meséli el az író a történeteket, hanem megköveteli a nyelvi szépséget, a nyelvi hűséget, a szó költészetét.

Lehetséges természetesen, hogy az egyik, vagy a másik igény kerekedik feül. Így megtörténhetik, hogy ugyanazt a könyvet más-más olvasó más-más okból olvassa. Ha például megkérdeznénk száz olvasót, hogy miért szereti Jókait, a legkülönbélebb válaszokat kapnánk. »Tüneményes fantáziája van, amilyen sosem lesz egy írónak sem!« — mondotta egy cipőfészkészítő munkásnő — »ezt szeretem benne«. Egy fiatal villanyszerelő így vélekedett: »Csodálatos szépen ír, gyönyörű magyar stílusa van!« — Gyakori válasz: »... mert Jókai nem politizál.« (Ezt a félreértést a könyvtárosoknak nyomban el kell osztatniok.) Déry Tibor Feleletének első részét — amely megjelenése óta kézzől kézre vándorol — egy vasipari munkás azért szereti, »mert szóról szóra így volt akkoriban!«, egy főkönyvelő fele-

sége azért, mert »jaj, nagyon-nagyon érdekes társadalmi regény«, egy egyetemista pedig azért, »mert rendkívül érdekes figurák vannak benne«.

E példákból is megállapítható, hogy az előbb említett igények olykor külön, olykor együttesen jelentkeznek. Összefoglalva, bátran megállapíthatjuk, hogy a kezdő olvasótól, a sokoldalú szocialista olvasóig az igények növekedésében a következő lépcsőfokokról beszélhetünk: 1. Pusztá érdekesség, 2. Előbbi és a társadalom ábrázolása, 3. Előbbiek és a népek életmódja, 4. Előbbiek és osztályviszonyok, osztályharc, 5. Előbbiek és nyelvi valóság, nyelvi szépség. Ezek szerint, ha egy kezdő olvasóval állunk szemközt, ne akarjunk mindjárt a »Karenina Annával« rátörni, hanem adjuk a kezébe például a »Sándor Mátyást«. Az ajánlási módszer kidolgozásában tehát szerintem az említett szempontokat ajánlatos figyelembe venni.

3.

Ha alapos vizsgálat alá vesszük a könyvtárak olvasótáborát, akkor egymástól halványan, de mégis megkülönböztető csoportokat fedezhetünk fel. A legegyszerűbb csoportosítás talán ez: korosztályok szerinti, nemek szerinti, foglalkozás szerinti, képzettség szerinti tagozódás.

Öt korosztály szerint vizsgáltuk meg az olvasókat; mindegyikből két-két esetet ismertettünk.

14—18 éveseknél első helyen a magyar történelmi regények, (pl. Egri csillagok), a szovjet ifjúsági regények, (pl. Zöld kö), a kalandos regények (Verne) és Jókai művei állanak. Rendkívül érdeklődik ez a korosztály — nemre való tekintet nélkül — a szovjet partizánregények (pl. Az arany) és az útleírások (pl. Amundsen) iránt.

A 18—22 éveseknél sok Móricz és Jókai könyvet, a fiúknál már Gorkij és Déry Tibor műveit, a lányoknál a Szürke fényt, az Aratást, a Kóczost fedeztük fel; ezenkívül sok szovjet ifjúsági regényt, a fiúknál továbbá szakmai és politikai műveket, a lányoknál életrajzokat (pl. Déryné naplója).

A 22—30 évesek olvasmányai a legváltozatosabb képet adják. Leggyakrabban előforduló írók ezeknél az olvasóknál Jókai, Mikszáth, Balzac, Dickens, Verne, L. Tolsztoj, Déry Tibor, Veres Péter, Amado, de természettudományos, technikai és politikai művek is felkeltik e korosztály olvasóinak érdeklődését.

A 28—50 évesek olvasólapjain lényegében ugyanazokat találhatjuk, mint az előbbi csoporttén, de talán sűrűbben csempélik a könyveket.

Az 50—70 évesek általában megmaradnak a klasszikusoknál, vagy visszanyarodnak hozzájuk, de a jó új könyvektől sem zárkoznak el egészen. Mikszáth, Móricz, Dickens nevei mellett megtalálhatjuk Lewis, Aldridge, Déry Tibor és Erenburg nevét is. Ismeretterjesztő könyvet meglehetősen keveset olvasnak, azt is csak a férfiak.

Ebből a kimutatásból láthatjuk, hogy az ifjúságot elsősorban a hősi tárgyú és a kalandos regények érdeklik. Figyelemreméltó, hogy 18 éves korig csak kevéssé érvényesül a nemek szerinti megosztódás. A második csoportban a lányok már inkább hajlanak a szerelmi téma, a fiúk pedig inkább a filozófikus mélységű társadalomábrázolás felé. Később a legváltozatosabbá tágul az egészséges érdeklődés, míg az öreg korban többnyire megint összeszűkül.

4.

A többi olvasócsopotról lényegesen kevesebbet mondhatunk. Mindenki előtt ismeretes, hogy a nőolvasók általában elsősorban a szerelmi tárgyú és az úgynevezett társadalmi regényeket keresik, míg a férfiolvasók jórésze a harcos, háborús, valamint a diplomáciai tárgyú könyveket kedveli. Ezért forog egyforma sikerrel a »Gyujtogatók« épügy, mint az »Ivan Ivanovics«, a »Bovaryné« csakúgy, mint a »Felelet«.

A kisiparos, kiskereskedő rétegek és a hivatalnokok leginkább a könnyű, azaz az élénk cselekményű regényeket, a munkások az új és klasszikus magyar irodalmat, az értelmiségiek talán legjobban a külföldi klasszikusokat keresik. Ismét meg kell állapítani, hogy eltérő egyéni esetek százait lehetne felsorolni, de nagy általánosságban ezek a tapasztalatok. Rendkívül érdekes, hogy az alacsony képzettségű kezdő olvasók feltűnő módon kedvelik a mese és az ifjúsági irodalmat, különösen falun, míg a magasabb képzettségű olvasó ilyen irodalmat nem szívesen vesz kézbe. E kissé önkényes, de azért tapasztalatokon alapuló elemzéssel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy lényegében minden csoportosítás szükségszerűen torz és hamis, mert a könyvtáros a valóságban nem csoportokkal, hanem egyénekkal áll kapcsolatban és az olvasó egyéniségéhez kell alkalmazkodnia, ha sikeres munkát akar végezni.

5.

Már cikkem elején említettem, hogy ugyanazt a könyvet az olvasóközönség a legkülönbözőbb okból kedvelheti meg. Jókai példáján kívül állítsuk még ide-

Amado példáját, akit az egyik nőolvasó azért szeret, mert »jaj, de érdekes, és olyan jó romantikus«, az egyik férfi-olvasó pedig azért, mert »jó, izgalmas«, a másik meg azért, mert »igazi nagy író, akárcsak Nexó«. Az ilyen és hasonló esetekben a könyvtárosnak az a feladata, hogy olyan általános közvéleményt próbáljon kialakítani olvasói körében, ami megközelíti az író, vagy a mű helyes értékelését, vagyis megtanítja az olvasót olvasni, irodalmat értékelni. Aki Jókait »apolitikussága« miatt kedveli, annak meg kell magyarázni, hogy Jókai a maga korában igenis politikus volt, például a »Fekete gyémántok«-ban, de más regényeiben is. Aki Jókainak csupán a képzeletét csodálja, azt fel kell világosítani arról, hogy ez a fantázia teljes mértékben szolgált a haladás irányát. (Például az »Egy az isten«-ben.) Egy öreg néni Puskin Anyeginjét a következő szavakkal adta vissza: »Milyen szép is volt az a régi világ!« Nyilvánvaló, hogy ebben az esetben a könyv éppen az ellenkező hatást váltotta ki, mint kellene. Itt a könyvtárosnak ismét közbe kell lépnie.

Az elsorolt példák bizonyítják, hogy az olvasás miéretté nem lehet egyöntetű választ adni. Hiszen egyesek azért olvasnak történelmi regényt, hogy »a múltba meneküljenek«, mások a hősi tettekért, megint mások esetleg tanulás céljából. A könyvtárosnak tehát egyénenként kell kitapintania az olvasó igényeinek okát és aszerint kell nevelő munkáját végeznie.

6.

Eddig csak az olvasó belső, vagy könyvtáron kívüli körülményei folytán előállott indítékairól beszéltünk, pedig nem állhatunk meg itt, mert akkor valóban az olvasótábor uszályába kerülünk. Az olvasók igényeit a könyvtárosnak fejlesztenie kell, új igényeket kell ébresztenie oly művek iránt, amelyeket az olvasó még nem ismer.

Minden könyvtáros tudja, hogy az a könyv, amelyet ő is olvasott és amely neki tetszett, sokkal jobban forog, mint az a könyv, amelyet nem ismer. Ezek után tehát természetesen hangzik, ha kijelentjük, hogy az olvasók igényeinek növelésében a legfontosabb tényező a könyvtáros olvasottsága, képzettsége. A könyvtárosnak nemcsak szórakozásból, időöltésből kell olvasnia, hanem kötelességből is. Az olvasás, a minél több olvasás a jó könyvtárostmunka alapja.

Nagyobb politikai események is befo-

lyásolják az olvasótábor igényeit. A választások idején például óriási tömegek keresték Mikszáth: Két választás Magyarországon című könyvét. Rendkívül hatásosak az érdeklődés felkeltésében a tematikus kiállítások. A budafoki Szabó Ervin könyvtár a szovjet könyvtárak gyakorlata alapján megpróbálkozott ilyen kiállítás-sorozattal és az eredmények máris meglepőek. Az üveges kirakatban címlapjukkál az olvasó felé elhelyezett könyvekhez ízléses feliratot készítettünk. A kiállított tárgykörből a szépirodalmi és az ismeretterjesztő könyvek olvasottsága kétszeresére szökkent. Ugyancsak nagyon keresik azokat a könyveket, amelyekről a könyvtár jólsikerült ankétot rendezett.

Bár a népszerűsítő munka részletezése nem térhetünk ki, mindezeket mégis meg kell említenünk, nehogy az olvasás miéretté indítékait, azaz az olvasó igénykörét eleve meghatározottnak és megváltoztathatatlanak tekintsük. Az olvasók igényeinek gazdagítása a könyvtáros ajánló munkájának feladata.

7.

Az ajánlás művészetéről — a téma sokrétűsége miatt — külön cikket kellene írunk. Annyit azonban mégis meg kell mondanunk, hogy az ajánlómunka tudatos, tervezett. Megengedhetetlen tévedés, amit az egyik könyvtárból tapasztaltam. Férfi-olvasó a »Gyujtogatók«-at kérte, de a könyv kézben volt. A könyvtáros erre a »Marjá«-t adta oda. Gondolta, ez is szovjet regény, az is. Nem kutatta ki tehát az olvasó igényének okát — valószínűleg a politikai tárgyú műveket szereti —, hanem gépiesen cselekedett. A könyvtárosnak mindig ismernie kell azokat a könyveket, amelyekkel az olvasó fejlődését továbbsegítheti. Erről a kérdéstről és a különféle olvasótípusokról részletesen beszámoltam a KÖNYVBARÁT 1952. júliusi számában »A sokoldalú olvasóért« című cikkemben.

Befejezésül csak annyit, hogy a jó könyvtárostmunka alapja tehát az ajánlás — a jó ajánlómunka alapja pedig a könyvtáros olvasottsága. Ezenkívül nagyon fontos az olvasás indítékainak egyénenkénti földerítése, mert csak így végezhetünk eredményes munkát. Szeretném, ha a könyvtárosok hozzászólnának cikkemhez és gyakorlati tapasztalatok elemzésével, valóságos esetek megírásával segítenék egymást a jobb módszerek kidolgozásában.

GYÓRI GYÖRGY